

การบังคับคดีปกครองกรณีศาลปกครองกำหนดค่าบังคับให้หน่วยงานทางปกครอง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการรื้อถอนอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ศิริรัตน์ อินทร์ดิษฐ์¹

วันที่รับบทความ: 3 กันยายน 2568
วันแก้ไขบทความ: 13 พฤศจิกายน 2568
วันตอบรับบทความ: 16 มกราคม 2569

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบังคับคดีปกครองกรณีศาลปกครองกำหนดค่าบังคับให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการรื้อถอนอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ผลการวิจัย การบังคับคดีปกครองในกรณีดังกล่าวมีข้อขัดข้องโดยเฉพาะคดีที่ต้องดำเนินการรื้อถอนอาคารสูงหรือสิ่งปลูกสร้างขนาดใหญ่ ซึ่งเกินความสามารถของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบหรือกรณีอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่มีประชาชนพักอาศัยอยู่และมีการกดดันเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือมีข้อเรียกร้องอื่น ๆ เช่น การเรียกร้องค่าชดเชย การจัดหาที่อยู่ใหม่ อาจจะต้องประสานงานหรือได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานทางปกครองอื่นที่ไม่ได้เป็นคู่กรณีในคดี ทั้งนี้ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พุทธศักราช 2542 มาตรา 75/3 ศาลปกครองมีอำนาจพิจารณาหรือไต่สวนและมีคำสั่งกำหนดวิธีการดำเนินการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง หรือมีคำสั่งใด ๆ ให้การบังคับคดีเสร็จสิ้นไปโดยเร็ว และมาตรา 75/4 ให้อำนาจตุลาการศาลปกครองในการกำหนดเบี้ยปรับ อย่างไรก็ตาม การจะบังคับคดีปกครองกรณีดังกล่าวให้บรรลุผลและแก้ไขความเดือดร้อนเสียหายของผู้ฟ้องคดีได้นั้น ต้องเพิ่มมาตรการทางกฎหมายนอกจากการกำหนดเบี้ยปรับเพื่อให้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พุทธศักราช 2542 สามารถใช้บังคับได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การบังคับคดีปกครอง; รื้อถอนอาคาร; รื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง; พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พุทธศักราช 2542

ประเภทบทความ: บทความวิชาการ

¹ นักศึกษาปริญญาเอก, โครงการปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

599/135 หมู่ 15 ตำบลหินเหล็กไฟ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 77110

* ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: sirirat.indis@gmail.com

Administrative legal execution: The Administrative Courts order to administrative agency or state official demolish the illegal buildings or structures.

Received:	3 September 2025
Revised:	13 November 2025
Accepted:	16 January 2026

Sirirat Indis¹

Abstract

This academic article aims to study administrative legal execution, the case study of administrative court order to administrative agency or state official to demolish the illegal buildings or structures. The results of the study reveal the obstacles, especially in case the demolition of high-rise buildings or large structures beyond administrative agency or state official capacity to achieve the judgment or in case the demolition of buildings or structure where there are many people living and the masses pressure or other demands such as relocation costs, find a new address. Coordination or support from other administrative agencies that are not parties to the case may be required. Whereas, the Act on Establishment of Administrative Courts and Administrative Court Procedure, B.E. 2542 (1999), Section 75/3 provides that the Administrative Courts shall have the authority to consider or inquire into the issue and order compliance with the judgment or order, or order the execution of a judgment to be carried out expediently and completely. Also Section 75/4 provides that the Administrative Courts have the authority to impose a fine. However, other than an administrative fine, for an administrative legal execution to be successful and can resolve the suffering of the plaintiffs, other legal measures must be implemented to ensure the full effectiveness of the Act on Establishment of Administrative Courts and Administrative Court Procedure, B.E. 2542 (1999).

Keywords: Administrative legal execution; Demolish buildings; Demolish structures, Act on Establishment of Administrative Courts and Administrative Court Procedure; B.E. 2542 (1999)

Type of Article: Academic Article

¹ Ph.D. Student, Doctor of Philosophy Program in Social Sciences, Department of Law, Ramkhamhaeng University
599/135 Moo 15, Hin Lek Fai Subdistrict, Hua Hin District, Prachuap Khiri Khan 77110

* Corresponding author email: sirirat.indis@gmail.com

บทนำ

คดีปกครองเกี่ยวกับการควบคุมอาคารอาจเป็นคดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (1) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พุทธศักราช 2542 เช่น กรณีฟ้องว่าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่มีอำนาจหรือนอกเหนืออำนาจหน้าที่หรือไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ทั้งการพิจารณาคำขอรับใบอนุญาตหรือคำขอต่ออายุใบอนุญาตเกี่ยวกับการก่อสร้าง ดัดแปลง รื้อถอน หรือเคลื่อนย้ายอาคาร อำนาจการดำเนินการของเจ้าพนักงานท้องถิ่นกรณีที่มีการก่อสร้าง ดัดแปลง รื้อถอน หรือเคลื่อนย้ายอาคารโดยฝ่าฝืนกฎหมาย อำนาจของเจ้าพนักงานท้องถิ่นกรณีที่เห็นว่าอาคารใดอยู่ในสภาพที่อาจเป็นอันตรายหรือเป็นอันตรายร้ายแรง กรณีฟ้องว่าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ถูกต้องตามรูปแบบ ขั้นตอน หรือวิธีการอันเป็นสาระสำคัญที่กำหนดไว้สำหรับการกระทำนั้น กรณีฟ้องว่าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้ดุลพินิจโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่ หรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควรตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (2) แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว เช่น กรณีที่กฎหมายกำหนดมาตรการในการบังคับให้ผู้ฝ่าฝืนกฎหมายแก้ไขการปฏิบัติให้ถูกต้องโดยมีระดับความหนักเบาของมาตรการ คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐฟ้องคดีต่อศาลเพื่อบังคับให้บุคคลต้องกระทำการหรือละเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (5) แล้วแต่กรณี ซึ่งในการแก้ไขหรือบรรเทาความเดือดร้อนหรือความเสียหายหรือยุติข้อโต้แย้ง ศาลปกครองต้องมีคำบังคับตามที่กำหนดในมาตรา 72 แห่งพระราชบัญญัติเดียวกัน และเมื่อศาลมีคำบังคับเป็นประการใดแล้ว สำนักงานศาลปกครองโดยสำนักบังคับคดีปกครองหรือหน่วยบังคับคดีปกครองในศาลปกครองภูมิภาคมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการบังคับให้เป็นไปตามคำบังคับของศาลปกครอง

ในกรณีที่ศาลปกครองกำหนดคำบังคับให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการรื้อถอนอาคารที่ก่อสร้างหรือดัดแปลงโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรืออาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่ปลูกสร้างบุกรุกหรือรุกล้ำที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน และสิ่งซึ่งเป็นสาธารณประโยชน์อื่นตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พุทธศักราช 2522 เจ้าหน้าที่ของรัฐมีอำนาจดำเนินการหรือจัดให้มีการรื้อถอนอาคารดังกล่าวได้เองตามมาตรา 43 วรรคหนึ่ง (2) แห่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว โดยจะต้องปิดประกาศกำหนดการรื้อถอนไว้ในบริเวณนั้นเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 7 วัน ทั้งนี้ เจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคาร ผู้รับผิดชอบงานออกแบบอาคาร ผู้รับผิดชอบงานออกแบบและคำนวณอาคาร ผู้ควบคุมงาน และผู้ดำเนินการจะต้องร่วมกันเสียค่าใช้จ่ายในการรื้อถอน เว้นแต่บุคคลดังกล่าวจะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้เป็นผู้กระทำหรือมีส่วนร่วมในการกระทำที่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย โดยที่พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พุทธศักราช 2522 มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อควบคุมเกี่ยวกับความมั่นคงแข็งแรง ความปลอดภัย การป้องกันอัคคีภัย การสาธารณสุข การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การผังเมือง การสถาปัตยกรรม และการอำนวยความสะดวกแก่การจราจร นอกจากนี้การก่อสร้างอาคารในเขตทางหลวงโดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้อำนวยการทางหลวงหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจาก

ผู้อำนวยการทางหลวง เป็นกรณีก่อสร้างอาคารโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายตามพระราชบัญญัติทางหลวง พุทธศักราช 2535 เจ้าหน้าที่ของรัฐมีอำนาจดำเนินการหรือจัดให้มีการรื้อถอนอาคารดังกล่าวได้เองตามมาตรา 47 วรรคสี่ ประกอบมาตรา 37 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติทางหลวง พุทธศักราช 2535 ทั้งนี้ การบังคับคดีในกรณีดังกล่าวเป็นการบังคับคดีที่ไม่ต้องมีหมายบังคับคดีตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดี กล่าวคือ เป็นการบังคับคดีกรณีที่ศาลมีคำบังคับตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พุทธศักราช 2542 มาตรา 72 วรรคหนึ่ง (1) (2) (3) เฉพาะที่ให้หน่วยงานทางปกครองใช้เงินหรือให้ส่งมอบทรัพย์สินหรือให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการ และ (4) สั่งให้ถือปฏิบัติต่อสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม การรื้อถอนอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างพบว่า มีปัญหาในการดำเนินการโดยเฉพาะกรณีเป็นอาคารสูง อาคารหรือสิ่งปลูกสร้างขนาดใหญ่ หรืออาคารที่ปลูกสร้างบนที่ดินสาธารณะที่มีประชาชนอยู่จำนวนมาก การดำเนินการรื้อถอนต้องใช้เครื่องจักรขนาดใหญ่ และค่าใช้จ่ายจำนวนมากสำรองจ่ายเพื่อดำเนินการรื้อถอนไปก่อน รวมถึงในกรณีที่มวลชนกดดันเจ้าหน้าที่ของรัฐทำให้ไม่สามารถดำเนินการบังคับคดีให้เสร็จลุ้งได้ และทำให้การบังคับคดียื้อเยื้อเป็นเวลานาน ดังเช่น คดีของศาลปกครองสูงสุด คดีหมายเลขแดงที่ อ. 588/2557 ศาลมีคำบังคับให้ผู้อำนวยการเขตปทุมวันและผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ใช้อำนาจตามมาตรา 40 มาตรา 41 มาตรา 42 และมาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535 แต่ยังไม่สามารถรื้อถอนอาคารพิพาทได้ (สภาองค์กรของผู้บริโภค, 2568) คดีของศาลปกครองกลาง คดีหมายเลขแดงที่ 462/2548 ศาลมีคำบังคับให้หมวดทางหลวงบางปู แขวงทางหลวงสมุทรปราการ) และกรมทางหลวง ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติในการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างที่รุกล้ำเขตทางหลวงหมายเลข 3

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น จึงนำมาซึ่งความสนใจของผู้เขียนที่จะศึกษาวิเคราะห์ปัญหาในการดำเนินการบังคับคดีปกครองกรณีศาลปกครองกำหนดคำบังคับให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการรื้อถอนอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย รวมถึงมาตรการของศาลปกครอง (กาญจนพิสดา ศักดิ์ศิริธาดากุล, 2563, หน้า 91) เมื่อปรากฏว่าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐยังไม่ปฏิบัติตามคำบังคับของศาลปกครองหรือมีข้อขัดข้องในการปฏิบัติตามคำบังคับของศาลปกครองหรือเมื่อปรากฏว่าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐมิได้ปฏิบัติตามคำบังคับของศาลปกครองให้ถูกต้องครบถ้วน หรือปฏิบัติล่าช้าเกินสมควรโดยไม่มีเหตุอันสมควร

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 หลักความเป็นที่สุดของคำพิพากษา (Res Judicata)

เมื่อการพิจารณาพิพากษาคดีเสร็จสิ้นลงแล้ว คำพิพากษาย่อมมีคำบังคับที่กำหนดให้คู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหรือทั้งสองฝ่ายต้องปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลหรือคำสั่งในชั้นที่สุด โดยหลักความเป็นที่สุดของคำพิพากษาดังอยู่บนพื้นฐาน 3 ประการ คือ (1) การดำเนินคดีจำเป็นต้องมีจุดยุติเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวม ไม่ให้บุคคลสามารถฟ้องคดีได้โดยไม่มีจุดสิ้นสุด อันเป็นการสร้างภาระแก่ศาลและยังกระทบต่อคดีอื่น

ที่พิจารณาคดีในครั้งแรกทำให้การพิจารณาคดีล่าช้า อีกทั้งไม่สามารถดำเนินการบังคับตามคำพิพากษาได้ เนื่องจากไม่สามารถกำหนดได้ว่าคำพิพากษาใดเป็นคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้ว (2) บุคคลไม่ควรถูกดำเนินคดีเรื่องเดิมซ้ำซ้อนกันถึงสองครั้ง เนื่องจากการดำเนินคดีแต่ละครั้งผู้ถูกดำเนินคดีต้องสิ้นเปลืองเวลา ค่าใช้จ่าย รวมถึงความเครียดจากการดำเนินการทางศาล สอดคล้องกับหลักบุคคลไม่อาจถูกลงโทษหลายครั้งสำหรับการกระทำความผิดเพียงครั้งเดียว (Non Bis in Idem - No Double Jeopardy) (3) สิ่งที่ศาลได้ตัดสินไว้แล้วย่อมถือว่าถูกต้องเป็นจริงตามนั้น เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาวินิจฉัยข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายไว้อย่างไรแล้ว คู่กรณีต้องยอมรับและปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาล หากประชาชนไม่ยอมรับคำพิพากษานั้นแล้ว ย่อมเกิดความวุ่นวายในสังคม และไม่มีบรรทัดฐานในการยุติข้อพิพาทต่าง ๆ (ไกรพล อรัญรัตน์, 2563, หน้า 18)

2.2 หลักผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาล (Principe de l'autorité de la chose jugée)

เป็นหลักกฎหมายทั่วไปเพื่อเป็นหลักประกันจากการใช้อำนาจของฝ่ายปกครอง โดยคำวินิจฉัยของศาลจะผูกพันคู่ความ และเมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งเป็นประการใดแล้ว ฝ่ายปกครองมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, 2565, หน้า 533) โดยสภาแห่งรัฐ (Conseil d'Etat) เปิดโอกาสให้ผู้ฟ้องคดีร้องขอให้มีการบังคับคดีได้ โดยหากคำพิพากษาเป็นที่สุดแล้ว ฝ่ายปกครองไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาศาลอาจใช้มาตรการปรับกับฝ่ายปกครองได้ (นฤมล เสกธีระ, 2566, หน้า 110)

2.3 หลักการเยียวยากลับสู่สถานะเดิม (Restitution in Intergrum)

เป็นหลักการทั่วไปในการชดเชยค่าสินไหมทดแทน เพื่อเยียวยาให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สถานะเดิมเสมือนไม่มีการละเมิดเกิดขึ้น หลักการเยียวยากลับสู่สถานะเดิมจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงเป็นสำคัญ มิได้มุ่งหมายที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดโดยให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยความเสียหายมากเกินกว่าความเสียหายที่แท้จริงที่ผู้เสียหายได้รับแต่อย่างใด

ดังจะกล่าวได้ว่า เมื่อคำพิพากษาถึงที่สุดตามหลักความเป็นที่สุดของคำพิพากษาแล้ว คู่กรณีต้องปฏิบัติตามคำพิพากษาด้วยผลของหลักผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลเพื่อเยียวยาและแก้ไขความเดือดร้อนเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ซึ่งการบังคับคดีเป็นกระบวนการหลังจากศาลได้พิจารณาพิพากษาคดีถึงที่สุดแล้ว อันเป็นขั้นตอนตามกฎหมายเพื่อให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาดำเนินการให้ถูกต้องครบถ้วนตามคำบังคับของศาล

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการบังคับคดีปกครอง

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบังคับคดีแพ่งทั่วไป เป็นแนวคิดและที่มาของการบังคับคดีปกครอง เมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว คู่กรณีต้องยอมรับและมีผลผูกพันตามคำพิพากษานั้น หากลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาล รัฐต้องมีวิธีการเพื่อให้คำพิพากษาของศาลนั้นมีผลบังคับตามหลักความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษา แต่การบังคับคดีดังกล่าวต้องอยู่บนพื้นฐานของการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล กล่าวคือ บุคคลย่อมมีสิทธิในทรัพย์สินและการสืบทอด โดยขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติตามมาตรา 37 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (กาญจนาพิพดา ศักดิ์ศิริฤตกุล, 2563, หน้า 27) เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของข้อพิพาทและ

การบังคับคดีปกครองเป็นลักษณะการบังคับให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเอกชนใช้เงิน ส่งมอบทรัพย์สิน กระทำการหรือละเว้นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด จึงมีลักษณะพิเศษกว่าคดีแพ่งทั่วไป ในการบังคับคดีปกครองจึงต้องมีบัญญัติเป็นการเฉพาะ แต่ในกรณีคดีปกครองที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาเป็น เอกชน การบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลปกครองให้นำบัญญัติว่าด้วยการบังคับคดีตาม คำพิพากษาหรือคำสั่งและบทบัญญัติว่าด้วยค่าฤชาธรรมเนียมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และค่าธรรมเนียมเจ้าพนักงานบังคับคดีท้ายประมวลกฎหมายดังกล่าวมาใช้บังคับโดยอนุโลมกับการบังคับคดี ปกครอง ทั้งนี้ เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้และหลักกฎหมายทั่วไปว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง

สำหรับการเริ่มบังคับคดี ในกรณีที่เป็นการบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลปกครองชั้นต้น ให้รอการปฏิบัติตาม คำบังคับไว้จนกว่าจะพ้นระยะเวลาการอุทธรณ์ หรือในกรณีที่มีการอุทธรณ์ ให้รอการบังคับคดีไว้จนกว่าคดี จะถึงที่สุด แต่ถ้าเป็นกรณีที่มีการอุทธรณ์และเป็นคดีที่กำหนดในระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการใน ศาลปกครองสูงสุด คู่กรณีฝ่ายชนะคดีอาจยื่นคำขอต่อศาลปกครองชั้นต้นหรือศาลปกครองสูงสุดแล้วแต่กรณี โดยชี้แจงเหตุผลอันสมควรที่ขอให้มีการปฏิบัติตามคำบังคับ เพื่อให้ศาลปกครองสูงสุดพิจารณาคำขอและ มีคำสั่งตามที่เห็นสมควร ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดโดยระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการ ในศาลปกครองสูงสุด สำหรับระยะเวลาการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลให้ดำเนินการจนกว่า จะมีการปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นแล้วเสร็จ เว้นแต่การบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ที่ให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาชำระหนี้โดยให้ใช้เงิน ส่งมอบทรัพย์สิน กระทำการหรือดเว้นการกระทำ ให้ดำเนินการ ภายในสิบปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งในชั้นที่สุด แต่ถ้าได้มีการออกหมายบังคับคดีภายใน กำหนดเวลาดังกล่าวแล้ว หากเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาได้ร้องขอให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการบังคับคดี หรือเจ้าพนักงานบังคับคดีได้ดำเนินการบังคับคดีในเรื่องใดไว้แล้ว ก็ให้ดำเนินการบังคับคดีในส่วนนั้นต่อไป จนกว่าจะแล้วเสร็จ

2.5 มาตรการและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2.5.1 การกำหนดคำบังคับในคดีปกครอง ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พุทธศักราช 2542 มาตรา 72 ศาลปกครองมีอำนาจกำหนดคำบังคับอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้ (1) ให้เพิกถอนกฎหรือคำสั่งหรือสั่งห้ามการกระทำทั้งหมดหรือบางส่วน (2) ให้หัวหน้าหน่วยงานทางปกครอง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติตามหน้าที่ภายในเวลาที่ศาลกำหนด (3) ให้ใช้เงินหรือให้ส่งมอบทรัพย์สินหรือ ให้กระทำการหรือดเว้นการกระทำ (4) ให้ถือปฏิบัติต่อสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคล (5) ให้บุคคลกระทำหรือ ละเว้นการกระทำเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมาย โดยในกรณีให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการ รื้อถอนอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เป็นการที่ศาลปกครองกำหนดคำบังคับตามมาตรา 72 บรรคหนึ่ง (2) แห่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ให้หัวหน้าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง ปฏิบัติตามหน้าที่ภายในเวลาที่ศาลปกครองกำหนด เนื่องจากหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลย ต่อหน้าที่หรือปฏิบัติหน้าที่ล่าช้าเกินสมควร เช่น ให้ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 1 และหรือผู้ถูกฟ้องคดีที่ 2 ใช้อำนาจตาม มาตรา 40 มาตรา 41 มาตรา 42 และมาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พุทธศักราช 2522

แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535 ดำเนินการกับผู้ร้องสอดทั้งสองแล้วแต่กรณี ทั้งนี้ ภายใน 60 วัน นับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด (คำพิพากษาของศาลปกครองสูงสุด คดีหมายเลขแดงที่ อ. 588/2557)

2.5.2 แนวทางการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการบังคับคดีการศาลปกครองพิพากษาและกำหนด คำบังคับให้หัวหน้าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามหน้าที่ภายในเวลาที่ศาล กำหนดนั้น เมื่อสำนักงานได้รับหมายแจ้งคำสั่งศาล ให้ตั้งสำนวนบังคับคดีและมอบหมายให้พนักงาน คดีปกครองคนหนึ่งทำหน้าที่เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานบังคับคดี เพื่อติดตามและตรวจสอบว่าหัวหน้า หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้น ได้ปฏิบัติตามหน้าที่ถูกต้องครบถ้วนตามคำบังคับของศาล หรือไม่ (คณะอนุกรรมการบริหารศาลปกครองเกี่ยวกับการพัฒนาระบบงานบังคับคดีปกครอง, 2567, หน้า 59) และให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานบังคับคดีพิจารณา ดำเนินการติดตาม และตรวจสอบ การดำเนินการตามคำบังคับได้ทั้งในส่วนของผู้ฟ้องคดี ผู้ถูกฟ้องคดี และผู้ร้องสอดแล้วแต่กรณีตามข้อ 139 แห่งระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พุทธศักราช 2543 ประกอบข้อ 30 ของระเบียบสำนักงานศาลปกครองว่าด้วยการดำเนินการบังคับให้เป็นไปตามคำบังคับของศาล ปกครอง พุทธศักราช 2564 (สำนักบังคับคดีปกครอง, 2563, หน้า 36) และอาจเสนอต่อศาลเพื่อออกตรวจสอบ สถานที่ บุคคล หรือสิ่งอื่นใดอันเกี่ยวกับการบังคับคดี และมีอำนาจบันทึกภาพนิ่งหรือภาพเคลื่อนไหว พร้อม ทั้งบันทึกเหตุการณ์หรือพฤติกรรมรวมไว้ในสำนวนตามข้อ 125 (6) แห่งระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการใน ศาลปกครองสูงสุด ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พุทธศักราช 2543

2.5.3 มาตรการในคดีปกครองตามมาตรา 75/3 และมาตรา 75/4 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้ง ศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พุทธศักราช 2542 หากคู่กรณียังไม่ปฏิบัติตามคำบังคับของศาล ปกครองหรือมีข้อขัดข้องในการปฏิบัติตามคำบังคับ ศาลปกครองมีอำนาจพิจารณาหรือไต่สวนและมีคำสั่ง กำหนดวิธีการดำเนินการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง หรือมีคำสั่งใด ๆ เพื่อให้การบังคับคดีเสร็จสิ้นไป โดยเร็วตามมาตรา 75/3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พุทธศักราช 2542 หรือในกรณีปรากฏว่าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐมิได้ปฏิบัติตามคำบังคับของศาล ปกครองให้ถูกต้องครบถ้วน หรือปฏิบัติล่าช้าเกินสมควร ศาลปกครองมีอำนาจไต่สวนหรือแสวงหาข้อเท็จจริง หากไต่สวนแล้วเห็นว่า ข้อเท็จจริงเพียงพอที่จะรับฟังได้ว่าการที่มีได้ปฏิบัติตามคำบังคับของศาลปกครอง ให้ถูกต้องครบถ้วนหรือปฏิบัติล่าช้าเป็นไปโดยไม่มีเหตุอันสมควร ศาลปกครองอาจมีคำสั่งให้หน่วยงานทาง ปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ปฏิบัติตามคำบังคับ ชำระค่าปรับต่อศาลปกครองตามจำนวนที่สมควร ครั้งละไม่เกินห้าหมื่นบาท ทั้งนี้ ศาลปกครองอาจแจ้งผู้บังคับบัญชา ผู้กำกับดูแลผู้ควบคุม หรือนายกรัฐมนตรี เพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ หรือสั่งการ หรือลงโทษทางวินัยต่อไปก็ได้และแจ้งผลให้ศาลปกครองทราบ ส่วนเงินค่าปรับดังกล่าวส่งเป็นรายได้แผ่นดิน หากเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ปฏิบัติตามคำสั่งที่ให้ชำระค่าปรับ ศาลปกครองอาจมีคำสั่งให้มีการบังคับคดีแก่ทรัพย์สินของบุคคลนั้นได้ตามมาตรา 75/4 แห่งพระราชบัญญัติ ดังกล่าว (ชาญชัย แสวงศักดิ์, 2566, หน้า 369) แต่หากมีการดำเนินการตามคำบังคับของศาลถูกต้องครบถ้วน แล้ว หรือไม่มีกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามคำบังคับของศาลอีกต่อไป ให้สำนักงานรายงานศาลขอให้สั่งถอนการ

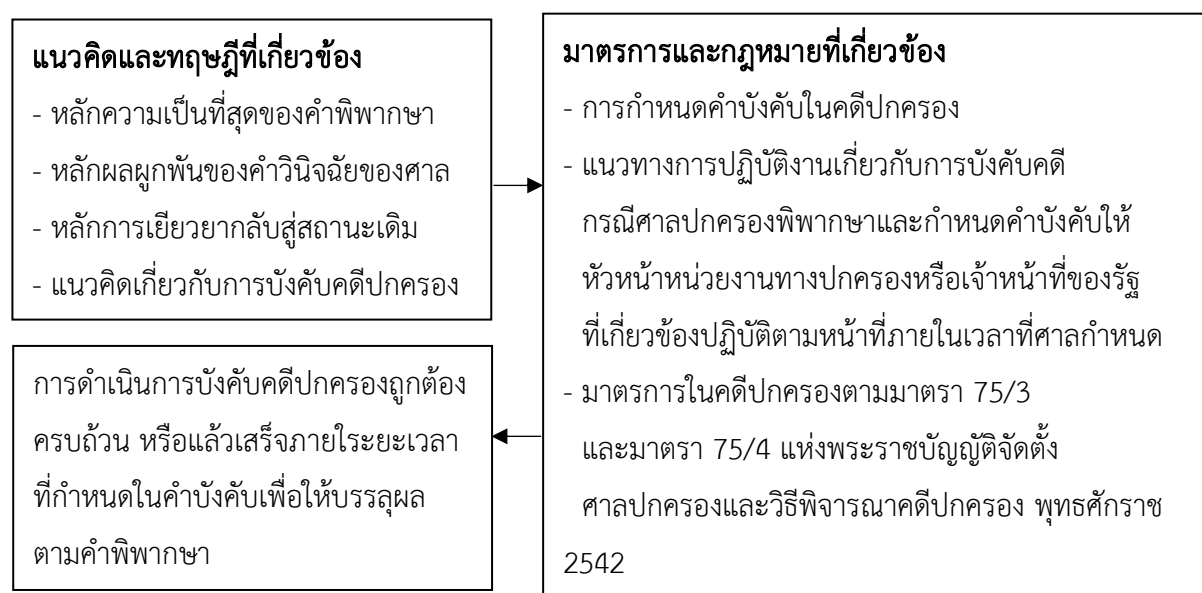
บังคับคดีตามข้อ 133 (4) แห่งระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พุทธศักราช 2543

คดีที่พบปัญหาในการบังคับคดีปกครองกรณีศาลปกครองกำหนดคำบังคับให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการรื้อถอนอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น คดีของศาลปกครองสูงสุด คดีหมายเลขแดงที่ อ. 588/2557 ศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 1 (ผู้อำนวยการเขตปทุมวัน) และหรือผู้ถูกฟ้องคดีที่ 2 (ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร) ใช้อำนาจตามมาตรา 40 มาตรา 41 มาตรา 42 และมาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535 ดำเนินการกับผู้ร้องสอดทั้งสองแล้วแต่กรณี ทั้งนี้ ภายใน 60 วันนับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด แต่เมื่อครบกำหนดเวลาผู้ร้องสอดทั้งสองไม่มีการรื้อถอนและผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสองยังไม่ได้ใช้อำนาจตามมาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว ในการเข้ารื้อถอนอาคารจึงเป็นกรณีที่ผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสองได้มีการปฏิบัติให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลปกครองสูงสุดแล้ว แต่ยังไม่ถูกต้องครบถ้วนและได้ปฏิบัติล่าช้าเนื่องจากอาคารผู้ร้องสอดทั้งสองเป็นอาคารสูงขนาดใหญ่และสภาพแวดล้อมของอาคารประกอบด้วยบ้านพักอาศัย ถนนสาธารณะที่มีรถเข้าออกตลอดเวลา การดำเนินการรื้อถอนจึงต้องใช้ความละเอียดและต้องมีการขออนุญาตรื้อถอนเข้าดำเนินการ ซึ่งผู้ถูกฟ้องคดีที่ 2 ได้มีการอนุมัติงบประมาณในการรื้อถอนอาคารแล้ว มีกำหนดระยะเวลาการรื้อถอนอาคารประมาณ 365 วัน ปัจจุบันการดำเนินการบังคับคดีปกครองในคดีนี้ยังไม่เสร็จสิ้น และคดีของศาลปกครองกลาง คดีหมายเลขแดงที่ 462/2548 ศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 1 (หมวดทางหลวงบางปู) ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 2 (แขวงทางหลวงสมุทรปราการ) และผู้ถูกฟ้องคดีที่ 3 (กรมทางหลวง) ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติในการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างที่รุกล้ำเขตทางหลวงหมายเลข 3 ตอนสี่แยกบางนา – สะพานคลองด่านฝั่งตะวันตก ระหว่างกิโลเมตรที่ 39+627 ถึงกิโลเมตรที่ 39+780 ด้านขวา ในท้องที่ตำบลบางปูใหม่ อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ บริเวณหน้าที่ดินของผู้ฟ้องคดีด้านทิศเหนือของโฉนดที่ดินเลขที่ 239113 โฉนดที่ดินเลขที่ 239114 และโฉนดที่ดินเลขที่ 246385 ให้แล้วเสร็จภายใน 90 วัน นับแต่วันที่คดีถึงที่สุด แต่ปัจจุบันระยะล่วงเลยมา 20 ปีแล้ว การดำเนินการให้เป็นไปตามคำบังคับของศาลยังไม่แล้วเสร็จเนื่องจากมีประชาชนผู้รุกร้าชุมชนคัดค้านต้องดำเนินการผลักดันผู้รุกร้าหลายครัวเรือนออกจากพื้นที่พิพาทและอยู่ระหว่างดำเนินการจัดหาที่อยู่ใหม่ อย่างไรก็ตามการดำเนินการมิได้มีการกำหนดแผนงานหรือกรอบระยะเวลาที่จะดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามคำพิพากษาและคำบังคับของศาลปกครองชั้นต้นอย่างชัดเจนทั้งที่การปฏิบัติตามคำบังคับของศาลปกครองในคดีนี้อยู่ในอำนาจหน้าที่และศักยภาพของผู้ถูกฟ้องคดีที่ 1 ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 2 และผู้ถูกฟ้องคดีที่ 3 ที่จะกระทำได้ แต่ผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสามมิได้พยายามที่จะปฏิบัติตามคำพิพากษาและคำบังคับของศาลปกครองอย่างถึงที่สุด เป็นการปฏิบัติหน้าที่ตามคำพิพากษาและคำบังคับของศาลปกครองล่าช้าเกินสมควร ศาลปกครองชั้นต้นจึงมีคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีอำนาจทำการแทนผู้ถูกฟ้องคดีที่ 1 ชำระค่าปรับต่อศาลปกครองกลาง เป็นเงิน 10,000 บาท ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีอำนาจทำการแทนผู้ถูกฟ้องคดีที่ 2 ชำระค่าปรับต่อศาลปกครองกลาง เป็นเงิน 20,000 บาท และให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีอำนาจทำการแทนผู้ถูกฟ้องคดีที่ 3 ชำระค่าปรับต่อศาลปกครองกลาง

เป็นเงิน 30,000 บาท ทั้งนี้ ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่งของศาลปกครองกลาง หากไม่ชำระค่าปรับให้บังคับคดีแก่ทรัพย์สิน ตามมาตรา 75/4 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พุทธศักราช 2542 (คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ คผ. 151/2563)

กรอบในการวิเคราะห์

การศึกษาการบังคับคดีปกครอง กรณีศาลปกครองกำหนดค่าบังคับให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการรื้อถอนอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) มีวิธีการดำเนินการศึกษา ดังนี้

ภาพ 1 กรอบในการวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์

จากการวิเคราะห์พบว่า เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาวินิจฉัยข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายไว้อย่างไรแล้ว คู่กรณีต้องปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลเพื่อยุติข้อพิพาทต่าง ๆ โดยหน่วยงานทางปกครองย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลปกครอง ตามกฎหมายฝรั่งเศส เมื่อศาลปกครองได้กำหนดค่าบังคับในคำพิพากษาแล้ว แต่ยังไม่มีการปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามค่าบังคับ ศาลปกครองอาจมีการกำหนดเบี้ยปรับซึ่งเป็นมาตรการหลักที่จะเป็นหลักประกันในการปฏิบัติตามคำพิพากษา ตามมาตรา L. 911.5 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความปกครอง มิได้กำหนดอัตราของการกำหนดค่าปรับไว้จึงเป็นดุลพินิจของตุลาการเจ้าของสำนวนตามที่กฎหมายกำหนดให้สภาแห่งรัฐสามารถสั่งให้หน่วยงานของรัฐจ่ายเงินจำนวนหนึ่งโดยคิดคำนวณจำนวนเงินตามวันที่ล่าช้าในการปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาล เพื่อการกดดันให้มีการบังคับ

ตามคำพิพากษา (สุคนธา ศรีภิรมย์, 2565, หน้า 114) และสำหรับการบังคับคดีปกครองตามกฎหมายเยอรมัน การบังคับคดีต่อองค์กรของรัฐในกรณีการบังคับคดีตามคำพิพากษาที่กำหนดหน้าที่ให้เจ้าหน้าที่กระทำการ ตามระบบนิติรัฐ องค์กรของรัฐต้องปฏิบัติตามที่กำหนดไว้ในคำพิพากษา หากเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบไม่กระทำการ ย่อมเป็นการละเมิดในหน้าที่ของทางราชการศาลอาจกำหนดเบี้ยปรับแก่เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโดยเบี้ยปรับ ดังกล่าวตกได้แก่รัฐ (นฤมล เสกธีระ, 2566, หน้า 113-114)

การฟ้องคดีปกครองของประเทศไทย ผู้ฟ้องคดีต้องเป็นผู้ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหาย หรือ อาจจะเดือดร้อนหรือเสียหายโดยมีอาจหลีกเลี่ยงได้ อันเนื่องจากการกระทำหรือการงดเว้นการกระทำของ หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง หรือกรณีอื่นใดที่อยู่ใน เขตอำนาจศาลปกครองตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พุทธศักราช 2542 โดยการแก้ไขหรือบรรเทาความเดือดร้อนหรือความเสียหายหรือข้อโต้แย้งต้องมีค่าบังคับ ตามที่กำหนดในมาตรา 72 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว (สุริยา ปัญญจิตร และ พิชรพรรณ นุชประยูร, 2563, หน้า 122) ในกรณีที่ศาลปกครองกำหนดค่าบังคับให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการรื้อ ถอนอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายเป็นการให้หัวหน้าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของ รัฐที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามหน้าที่ภายในเวลาที่ศาลปกครองกำหนดในกรณีที่มีการฟ้องว่าหน่วยงานทางปกครอง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่หรือปฏิบัติหน้าที่ล่าช้าเกินสมควรตาม มาตรา 72(2) แห่งพระราชบัญญัติ เดียวกัน อาทิเช่น ในคดีที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ได้แก่ คดีของศาลปกครองสูงสุด คดีหมายเลขแดงที่ อ. 588/2557 ศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 1 (ผู้อำนวยการเขตปทุมวัน) และหรือผู้ถูกฟ้องคดีที่ 2 (ผู้ว่า ราชการกรุงเทพมหานคร) ใช้อำนาจตามมาตรา 40 มาตรา 41 มาตรา 42 และมาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติ ควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535 ดำเนินการกับผู้ร้องสอดทั้งสองแล้วแต่ กรณีนี้นี้ ภายใน 60 วันนับแต่วันที่คำพิพากษาลงถึงที่สุด กล่าวคือ ตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พุทธศักราช 2522 มาตรา 40 ในกรณีที่มีการก่อสร้าง ดัดแปลง รื้อถอน หรือเคลื่อนย้ายอาคารโดยฝ่าฝืน กฎหมาย เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจออกคำสั่งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคาร ผู้ควบคุมงาน ผู้ดำเนินการ ปลูกจ้าง หรือบริวารของบุคคลดังกล่าว ระงับการกระทำและมีคำสั่งห้ามมิให้บุคคลใดใช้หรือเข้าไปในส่วนใด ๆ ของอาคารหรือบริวารที่มีการกระทำความผิดดังกล่าว และจัดให้มีเครื่องหมายห้ามไว้ในที่เปิดเผยและเห็นง่าย และ พิจารณามีคำสั่งตามมาตรา 41 และมาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว แล้วแต่กรณี ภายใน 30 วัน นับ แต่มีคำสั่งระงับการกระทำดังกล่าวข้างต้น โดยตามมาตรา 41 เป็นกรณีที่มีการกระทำตามมาตรา 40 ที่ สามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้ถูกต้องได้ เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจสั่งให้เจ้าของอาคารยื่นขออนุญาตหรือ ดำเนินการแจ้งต่อเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามมาตรา 39 ทวิ หรือดำเนินการแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้ถูกต้องภายใน ระยะเวลาที่กำหนดแต่ต้องไม่น้อยกว่า 30 วัน ส่วนตามมาตรา 42 เป็นกรณีที่มีการกระทำตามมาตรา 40 ที่ สามารถไม่แก้ไขเปลี่ยนแปลงให้ถูกต้องได้ หรือเจ้าของอาคารมิได้ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานท้องถิ่นตาม มาตรา 41 เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจสั่งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคาร ผู้ควบคุมงานหรือผู้ดำเนินการรื้อ ถอนอาคารทั้งหมดหรือแต่บางส่วนภายในเวลาที่กำหนดแต่ต้องไม่น้อยกว่า 30 วัน (วิษณุพาส พิมพอักษร,

2568, หน้า 127) และหากไม่มีการรื้อถอนอาคารตามคำสั่งของเจ้าพนักงานท้องถิ่นแล้ว ตามมาตรา 43 เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจดังต่อไปนี้ (1) ยื่นคำขอฝ่ายเดียวโดยทำเป็นคำร้องต่อศาล นับแต่ระยะเวลาตาม มาตรา 42 ล่วงพ้นไป ขอให้ศาลมีคำสั่งจับกุมและกักขังบุคคลซึ่งมิได้ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงาน ท้องถิ่น โดยให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม (2) ดำเนินการหรือจัดให้มี การรื้อถอนอาคารได้เองโดยจะต้องปิดประกาศกำหนดการรื้อถอนไว้ในบริเวณนั้นแล้ว เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 7 วัน และเจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคาร ผู้รับผิดชอบออกแบบอาคาร ผู้รับผิดชอบงานออกแบบและคำนวณ อาคาร ผู้ควบคุมงาน และผู้ดำเนินการ จะต้องร่วมกันเสียค่าใช้จ่าย เว้นแต่บุคคลดังกล่าวจะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้ เป็นผู้กระทำหรือมีส่วนร่วมในการกระทำที่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย และคดีของศาลปกครองกลาง คดีหมายเลข แดงที่ 462/2548 ศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 1 (หมวดทางหลวงบางปู) ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 2 (แขวงทาง หลวงสมุทรปราการ) และผู้ถูกฟ้องคดีที่ 3 (กรมทางหลวง) ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมาย กำหนดให้ต้องปฏิบัติในการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างที่รุกล้ำเขตทางหลวงหมายเลข 3 ตอนสี่แยกบางนา – สะพาน คลองด่านฝั่งตะวันตก ระหว่างกิโลเมตรที่ 39+627 ถึงกิโลเมตรที่ 39+780 ด้านขวา ในท้องที่ตำบลบางปูใหม่ อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ บริเวณหน้าที่ดินของผู้ฟ้องคดีด้านทิศเหนือของโฉนดที่ดิน เลขที่ 239113 โฉนดที่ดินเลขที่ 239114 และโฉนดที่ดินเลขที่ 246385 ให้แล้วเสร็จภายใน 90 วัน นับแต่วันที่ คดีถึงที่สุด กล่าวคือ พระราชบัญญัติทางหลวง พุทธศักราช 2535 ในกรณีนี้ผู้อำนวยการทางหลวงหรือผู้ซึ่ง ได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการทางหลวงมีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำการรื้อถอนหรือทำลายภายในกำหนดเวลา ถ้าไม่ปฏิบัติตามผู้อำนวยการทางหลวงหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการทางหลวงมีอำนาจดำเนินการ หรือจัดให้มีการรื้อถอนอาคารดังกล่าวได้เองตามมาตรา 47 วรรคสี่ ประกอบกับมาตรา 37 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว และโดยที่การฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามคำสั่งหรือหนังสือแจ้งของผู้อำนวยการทางหลวง หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการทางหลวง หรือเจ้าพนักงานซึ่งผู้อำนวยการทางหลวงแต่งตั้งให้ ควบคุมทางหลวง หรือเจ้าพนักงานทางหลวงแล้วแต่กรณี ในกรณีนี้มีโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับไม่เกิน 5,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ดังนั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐดังกล่าวต้องร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินคดี ตามมาตรา 70 แห่งพระราชบัญญัติเดียวกันด้วย นอกจากนี้ ยังมีกรณีศาลปกครองมีคำพิพากษาให้เจ้าหน้าที่ ของรัฐดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 44 ประกาศ ณ วันที่ 11 มกราคม พุทธศักราช 2502 ซึ่งเป็นกรณีการปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างลงในที่ดิน ในแม่น้ำลำคลอง อันเป็นทาง สัญจรของประชาชนหรือเป็นที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน หรือรุกล้ำเข้าไปในที่ดินดังกล่าวในเขต กรุงเทพมหานครและเขตเทศบาลในจังหวัดอื่น กรณีนี้พนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาสาธารณ สมบัติของแผ่นดินต้องรายงานต่อผู้ว่าราชการจังหวัด และผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือ แจ้งให้บุคคลผู้เป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารให้รื้อถอนไป หากยังไม่มีกรรณการรื้อถอนอาคารหรือสิ่งปลูกสร้าง ออกไป เจ้าหน้าที่ของรัฐมีหน้าที่จัดการรื้อถอนอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างได้เอง ตามข้อ 1 แห่งประกาศของคณะ ปฏิวัติดังกล่าว แต่ในส่วนหนึ่งของกรณีที่ศาลปกครองมีคำพิพากษาให้นายอำเภอและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกัน โดยดำเนินการให้มีการรื้อถอนอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่ปลูกสร้างบุกรุกหรือรุกล้ำ

ถ้าที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน และสิ่งซึ่งเป็นสาธารณประโยชน์อื่นอันอยู่ในเขตอำเภอ ตามมาตรา 122 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 และระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน พุทธศักราช 2553 กรณีนี้เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่มีอำนาจดำเนินการหรือจัดให้มีการรื้อถอนอาคารดังกล่าวได้เอง เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องดำเนินการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินคดีแก่เจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคาร หรือฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรมให้มีการรื้อถอนอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่ปลูกสร้างบุกรุกหรือรุกล้ำที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันและสิ่งซึ่งเป็นสาธารณประโยชน์อื่นดังกล่าว

การดำเนินการกรณีที่ศาลปกครองกำหนดคำสั่งให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการรื้อถอนอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานบังคับคดีจะติดตามและตรวจสอบว่า หัวหน้าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าได้ปฏิบัติตามคำสั่งของศาลถูกต้องครบถ้วนหรือไม่ โดยจะติดตามทั้งในส่วนของผู้ฟ้องคดี ผู้ถูกฟ้องคดี และผู้ร้องสอดแล้วแต่กรณี ตามข้อ 139 แห่งระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พุทธศักราช 2543 ประกอบข้อ 30 ของระเบียบสำนักงานศาลปกครองว่าด้วยการดำเนินการบังคับให้เป็นไปตามคำสั่งของศาลปกครอง พุทธศักราช 2564 และสามารถเสนอต่อศาลเพื่อออกตรวจสอบสถานที่ บุคคล หรือสิ่งอื่นใดอันเกี่ยวข้องกับการบังคับคดี และมีอำนาจบันทึกภาพนิ่งหรือภาพเคลื่อนไหวพร้อมทั้งบันทึกเหตุการณ์หรือพฤติกรรมได้ตามข้อ 125 (6) แห่งระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พุทธศักราช 2543

ทั้งนี้ หากคู่กรณียังไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของศาลปกครองหรือมีข้อขัดข้องในการปฏิบัติตามคำสั่งศาลปกครองมีอำนาจพิจารณาหรือไต่สวนและมีคำสั่งกำหนดวิธีการดำเนินการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง หรือมีคำสั่งใด ๆ เพื่อให้การบังคับคดีเสร็จสิ้นไปโดยเร็ว ตามมาตรา 75/3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พุทธศักราช 2542 หรือเมื่อปรากฏว่าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐมิได้ปฏิบัติตามคำสั่งของศาลปกครองให้ถูกต้องครบถ้วน หรือปฏิบัติล่าช้าเกินสมควร ศาลปกครองมีอำนาจไต่สวนหรือแสวงหาข้อเท็จจริง หากไต่สวนแล้วเห็นว่า ข้อเท็จจริงเพียงพอที่จะรับฟังได้ว่าการที่มิได้ปฏิบัติตามคำสั่งของศาลปกครองให้ถูกต้องครบถ้วนหรือปฏิบัติล่าช้าเป็นไปโดยไม่มีเหตุอันสมควร ศาลปกครองอาจมีคำสั่งให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง ชำระค่าปรับต่อศาลปกครองตามจำนวนที่สมควรครั้งละไม่เกินห้าหมื่นบาท ทั้งนี้ ศาลปกครองอาจแจ้งผู้บังคับบัญชา ผู้กำกับดูแลผู้ควบคุม หรือนายกรัฐมนตรี เพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ หรือสั่งการ หรือลงโทษทางวินัยต่อไปก็ได้และแจ้งผลให้ศาลปกครองทราบ และให้นำเงินค่าปรับดังกล่าวส่งเป็นรายได้แผ่นดิน หากเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ปฏิบัติตามคำสั่งที่ให้ชำระค่าปรับตามวรรคหนึ่ง ศาลปกครองอาจมีคำสั่งให้มีการบังคับคดีแก่ทรัพย์สินของบุคคลนั้นได้ตามมาตรา 75/4 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว อันเป็นมาตรการการเพื่อให้บรรลุตามความมุ่งหมายตามคำพิพากษา และเมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานบังคับคดีติดตามและตรวจสอบ

พบว่า มีการดำเนินการตามคำบังคับของศาลถูกต้องครบถ้วนแล้ว หรือไม่มีกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามคำบังคับของศาลอีกต่อไป สำนักงานจะรายงานต่อศาลเพื่อเสนอให้ศาลมีคำสั่งถอนการบังคับคดีตามข้อ 133 แห่งระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พุทธศักราช 2543 ต่อไป

บทสรุป

ในกรณีที่ศาลปกครองกำหนดคำบังคับให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการ รื้อถอนอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายเป็นการให้หัวหน้าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามหน้าที่ภายในเวลาที่ศาลปกครองกำหนดในกรณีที่มีการฟ้องว่าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่หรือปฏิบัติหน้าที่ล่าช้าเกินสมควรตาม มาตรา 72(2) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พุทธศักราช 2542 หากหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐยังไม่ปฏิบัติตามคำบังคับของศาลปกครองหรือมีข้อขัดข้องในการปฏิบัติตามคำบังคับ ศาลปกครองมีอำนาจพิจารณาหรือไต่สวน เพื่อมีคำสั่งกำหนดวิธีการดำเนินการหรือมีคำสั่งใด ๆ เพื่อให้การบังคับคดีเสร็จสิ้นไปโดยเร็วตามมาตรา 75/3 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว และหากข้อเท็จจริงเพียงพอที่จะรับฟังได้ว่าการที่ไม่ได้ปฏิบัติตามคำบังคับของศาลปกครองให้ถูกต้องครบถ้วนหรือปฏิบัติล่าช้า เป็นไปโดยไม่มีเหตุอันสมควร ศาลปกครองอาจมีคำสั่งให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ปฏิบัติตามคำบังคับ ชำระค่าปรับต่อศาลปกครองตามจำนวนที่สมควรครั้งละไม่เกินห้าหมื่นบาท และให้นำเงินค่าปรับดังกล่าวส่งเป็นรายได้แผ่นดิน และอาจแจ้งผู้บังคับบัญชา ผู้กำกับดูแล ผู้ควบคุม หรือนายกรัฐมนตรี เพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ หรือสั่งการ หรือลงโทษทางวินัยต่อไปก็ได้ ตามมาตรา 75/4 แห่งพระราชบัญญัติเดียวกัน นอกจากนี้ให้อำนาจตุลาการศาลปกครองในการกำหนดเบี้ยปรับ อันเป็นบทลงโทษ ในกรณีมิได้ปฏิบัติตามคำบังคับให้ถูกต้องครบถ้วนหรือปฏิบัติล่าช้าเป็นไปโดยไม่มีเหตุอันสมควร ยังมีมาตรการอื่นใดที่จะทำให้การบังคับคดีกรณีดังกล่าวเสร็จสิ้นถูกต้องครบถ้วนโดยเร็ว

ข้อเสนอแนะ

(1) ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 3 หน่วยงานของรัฐต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม หากหน่วยงานทางปกครองและเจ้าหน้าที่ของรัฐตระหนักถึงบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแล้ว มาตรการการปรับในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบมิได้ปฏิบัติตามคำบังคับของศาลปกครองให้ถูกต้องครบถ้วนหรือปฏิบัติล่าช้าเป็นไปโดยไม่มีเหตุอันสมควรในการดำเนินการรื้อถอนอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายแทบไม่จำเป็นต้องใช้มาตรการดังกล่าวเลย เพราะหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องปฏิบัติตามความผูกพันในผลแห่งคำพิพากษาและการดำเนินการตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

(2) ตามที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดมาตรการปรับในกรณีตามปัญหาแล้ว อาจจะต้องทบทวนว่ามาตรการดังกล่าวเพียงพอเพื่อให้บรรลุผลแห่งคำพิพากษาหรือไม่ เนื่องจากการก่อสร้างอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างอื่นใดที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายส่งผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะ เช่น รุกล้ำขวางทางสัญจร แม่น้ำลำคลอง หรือชายทะเล ก่อให้เกิดอันตรายต่อประชาชน การใช้พื้นที่สาธารณะประโยชน์เพื่อประโยชน์ส่วนตน รวมถึงอันตรายจากความไม่มั่นคงแข็งแรง ความปลอดภัย การป้องกันอัคคีภัย การสาธารณสุข การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การผังเมือง การสถาปัตยกรรม และการอำนวยความสะดวกแก่การจราจร ผู้วิจัยเสนอให้มีมาตรการเพิ่มเติมเช่นการกำหนดโทษทางวินัยหรือโทษทางอาญา

(3) การที่จะทำให้กฎหมายบรรลุผลอย่างแท้จริงในทางปฏิบัติอาจจะต้องอาศัยเครื่องมือกลไกของรัฐในการกำหนดวิธีการเพิ่มเติม เช่น การรายงานข้อขัดข้องในการปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลของหน่วยงานที่รับผิดชอบ การประสานงานร่วมกันของหน่วยงานทางปกครองนอกเหนือจากที่เป็นคู่กรณีในคดี การกำหนดนโยบาย และแนวทางในการดำเนินการในกรณีการปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาล

(4) ในกรณีการรื้อถอนอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างขนาดใหญ่ หรือการรื้อถอนที่มวลชนกดดันเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ให้อำนาจดำเนินการได้ แม้ว่าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถดำเนินการได้เอง หรือใช้มาตรการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในการจับกุมกักขังผู้ที่ขัดขวางได้ก็ตาม แต่การดำเนินการใช้งบประมาณที่สูงอาจเกินขีดจำกัดของหน่วยงานผู้รับผิดชอบ หรือการดำเนินการกับมวลชนหรือการมีข้อเรียกร้องต่าง ๆ ต้องมีบทบัญญัติของกฎหมายตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 เพื่อแจ้งข้อขัดข้องในการบังคับคดีปกครองต่อผู้บังคับบัญชา ผู้กำกับดูแลผู้ควบคุมในระดับกระทรวง หรือนายกรัฐมนตรี เพื่อผลักดันให้มีการบังคับคดีให้ถูกต้องครบถ้วน นอกเหนือจากการแจ้งผู้บังคับบัญชา ผู้กำกับดูแล ผู้ควบคุม หรือนายกรัฐมนตรี เพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ หรือสั่งการหรือลงโทษทางวินัยตามมาตรา 75/4 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว มิฉะนั้นแล้วดังจะเห็นได้จากตัวอย่างว่าแม้ระยะเวลาผ่านไปเป็นสิบปีก็ไม่สามารถดำเนินการบังคับคดีให้ลุล่วงได้

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนาพิพดา ศักดิ์ศิริธาดากุล. (2563). *การบังคับคดีปกครอง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). พิมพ์อักษร.
- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (2565). *หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชน* (พิมพ์ครั้งที่ 8). สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ไกรพล อรัญรัตน์. (2563). *ผลผูกพันของข้อเท็จจริงในคำพิพากษา (Preclusive Effect of Facts Established in Judgment)*. สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- คณะอนุกรรมการบริหารศาลปกครองเกี่ยวกับการพัฒนาระบบงานบังคับคดีปกครอง. (2567). *คู่มือการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการบังคับคดีปกครอง*. สำนักบังคับคดีปกครอง.

- ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2566). คำอธิบายกฎหมายจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง (พิมพ์ครั้งที่ 14). สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- นฤมล เสกธีระ. (2566). การบังคับคดีในคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย: ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสและกฎหมายของประเทศเยอรมนี. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 16(1), 93-118. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/lawnujournal/article/download/259658/179638/1038077>
- วิชญ์พาส พิมพ์อักษร. (2568). ผู้มีสิทธิฟ้องคดีและหน้าที่ของเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามกฎหมายควบคุมอาคาร (คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ. 588/2557). *วารสารวิชาการศาลปกครอง*, 25(1), 114-130. <https://so09.tci-thaijo.org/index.php/admcj/article/view/3962>
- สภาองค์กรของผู้บริโภค. (2568). 10 ปี คดีดีเอสไอร่วมฤทธิอาครสูงผิดกฎหมายยังยืนท้าทายคำพิพากษา. https://www.tcc.or.th/12082568_theaetas_article/
- สำนักบังคับคดีปกครอง. (2563). แนวทางการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการบังคับคดีให้เป็นไปตามคำบังคับของศาลปกครอง. สำนักบังคับคดีปกครอง.
- สุคนธา ศรีภิรมย์. (2565). การกำหนดอัตราค่าปรับในคดีสิ่งแวดล้อมของสภาแห่งรัฐฝรั่งเศส. *วารสารวิชาการศาลปกครอง*, 22(2), 114-136. <https://so09.tci-thaijo.org/index.php/admcj/article/view/1592/743>
- สุริยา ปัญญจิตรและพัชรวรรณ นุชประยูร. (2563). การกำหนดค่าบังคับในคดีปกครอง. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด*, 14(3), 117-130. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/reru/article/download/240277/167435>